

Kyrkklockan

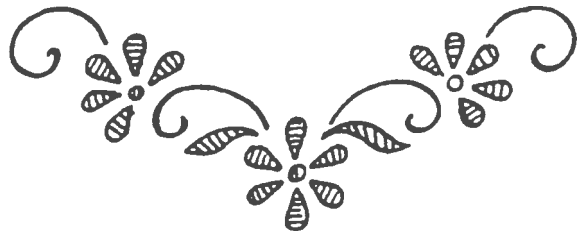
*När klockorna ringer i våran kyrka
dom ringer i glädje och sorg
de ringer o kallar en högre makt vi dyrka
för kyrkan för oss är en kärlekens borg*

*De ringer för de två
som uppför kyrkogången gå
I kärlek hopp o tro,
De ringer vid livets slut
då du till graven bärs ut
där skall du finna frid o ro*

*De ringer för konfirmand
som i livet skall ut
de ringer för våra barn
när skolterminen är slut*

*De ringer i bistra nyårsnatten.
När solen glittrar i Öljarens vatten
så ring våra klockor, Ring
Ring, över den bygd vi har så kär
Ring, för oss alla som får leva här ...*

O.I.

Från soldatens torp till skepparstuga

Några reflektioner kring ett sommartorp

Inledning

Tänk om dessa väggar kunde tala brukar det inte sällan heta bland oss som har förmånen att äga och bebo äldre hus, gårdar eller torp. Men väggar talar inte är en lika oavvislig sanning, även om man med lite ansträngning kan få en torpstuga att berätta en hel del. I det följande skall jag med hjälp av en lagom blandning av muntlig traditionskunskap och arkivaliska dokument försöka framskapa en liten berättelse, en slags krönika om ett litet oansenligt torp i Österåker socken, *Rosenvik*, tidigare Blomstorp under Ättersta.

Torpkrönika

Huvuddelen av denna framställning pekar tillbaka på rubrikens första del, "soldatens torp". Vad ligger i den benämningen? I de flesta sammanhang talar man om soldattorp, dagsverks-torp, kronotorp, etc., detta är emellertid något annat och möjligen speciellt. Under indelningsverkets era 1682 – 1901 bidrog Österåkers socken med 16 soldater i Vingåkers kompani under Södermanlands regemente, var och en med ett eget s.k. soldattorp. Ett av dessa soldattorp var Ättersta sörgård Nr 248, numera Ekeberg. Tillsammans 17 soldater har bebott och brukat torpet Ättersta sörgården fram till indelningsverkets avskaffande 1901.

Det som är intressant för vår historia är soldaten *Anders Blomster*, som blir urinnevånaren på vårt torp. Denne person har en lång och varierande karriär som soldat. Han är född i Julita 1768 och anställes först som soldat på Blomsterhults soldattorp 1788. Han flyttar sedan till Stora Täfte soldattorp, där han uppehåller sig i perioden 1791 – 1796, varefter han får transport, som det heter, över till Ättersta sörgården. Där vistas han till sitt avsked 1817.

Anders Blomster, som var vice korpral, är f.ö. den ende av de soldater som här kommer att återopas som aktivt deltagit i krig, i

ett skede satt han även i rysk fångenskap. Denne Blomster, som sannolikt fått soldatnamnet Blomster för att han inledde sin bana som yrkessoldat just i Blomsterhult, tjänade som soldat i inte mindre än 30 år. Vad gäller namn på soldater kan skjutas in att av de 14 soldater som haft sin gärning knuten till Blomsterhults rote inte mindre än 6 har verkat under namnet Blomster, av vilka vår Anders är nr 5 i raden.

Vid sitt avsked önskar och får Anders Blomster som gratialist en del av Ättersta soldattorp avstyckat, ca en fjärdedel, och det lilla torpet Blomstorp uppstår 1818. Mellan 1818 – 1832 brukas detta torp av Anders med hustru Anna Persdotter, också hon från Julita. Vår soldat Anders avlider 1827, 59 år gammal, medan hustrun Anna överlever honom med 5 år och dör 1832 i en ålder av 61 år. Det finns följaktligen en viss koppling mellan soldattorpet i Blomsterhult och Blomstorp. Den nuvarande stugan vid soldattorpet i Blomsterhult lär ha byggts runt 1790 enligt dagens ägare Lars Nilsson, och Anders Blomster, som efter avslutad soldattjänst får flytta in i det nybyggda Blomstorp, tillträdde sin tjänst vid Blomsterhult 1788. Med andra ord kan Anders Blomster vara den förste som bodde i dagens soldattorpstuga (det måste ha varit en annan enklare stuga innan dess), som f.ö. kanske är den bäst bevarade i hela socknen.

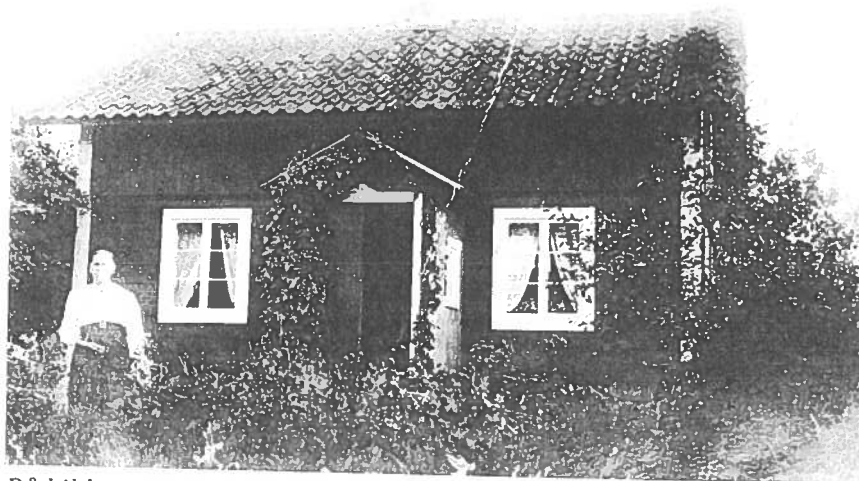
Efter änkan Annas död inträffar en period då Blomstorp står obebott. Varför det? Grunden är självfallet att denna nyetablerade torplägenhet var reserverad för tidigare soldater. Det låg på Ättersta rotes utmark och utgjorde vad jag förstår en del av indelningsverkets organisation.

Anders Blomster efterträddes som soldat av sin son Anders Fall med tjänstetiden 1817 – 1848, då han begär avsked med ansökan om underhåll, som det hette. Anders Fall flyttar då ned till det vakanta Blomstorp med hustru Anna Ersdotter och tre barn, återigen efter runt 30 års tjänstgöring. År 1855 dör Anders Fall. Parets son Johan Andersson bor som gift med ett barn kvar en tid samman med soldatänkan Anna, som i en längre period kommer att bo ensam på Blomstorp till sin död 1879.

Då uppstår återigen ett vakuum i boendet. Anders Fall hade efterträts av sin son Anders Fall d.y., som emellertid inte levde så länge att han kom att flytta ner till Blomstorp. Han avlider näm-

ligen redan 1869 efter 21 års tjänstgöring i en ålder av endast 46 år. Det kan här tillfogas att det torde vara sällsynt att tre generationer inom samma familj tjänstgör i samma rote. Emanuel Ohlsson (1984) omtalar Tirfingsläkten vid Grövsbols rote som ett exempel därpå. Soldaterna Blomster/Fall vid Ättersta sörgården utgör såvitt vi kan se ytterligare ett exempel. På grund av Fall den yngres tidiga död blev den andra vakansperioden vid Blomstorp extra lång och det var först när Anders Fall den yngres efterträdare, Olof Zetterblom, begärde avsked 1899 att Blomstorp efter 20 år för tredje gången fick fasta beboare. Denne Zetterblom, född 1845, var gift med soldatdottern Lotta Andersdotter, vars far var Anders A:son Sällström från Ättersta norrgårdens soldattorp i Tallsäter, tjänande som soldat i 30 år 1842 – 1872.

Av de exakt hundra år som Blomstorp fungerat som ett "soldatens torp", egentligen lägenhet under Ättersta sörgården 248, stod det obebott inte mindre än 36 år, första gången 1832 – 1848, en andra period 1879 – 1899. Ett visst underhåll av de till torpet hörande husen har man tydligen ansvarat för inom roten, eftersom torpstugan var fullt beboelig när det var dags för en ny f.d. soldat att flytta in, även om vi kan konstatera en påbyggnad,

*På bilden ses den sista soldatänkan på Blomstorp, nuvarande Rosenvik.
Stina Lotta Andersdotter, gift Zetterblom*

sannolikt utförd av Lottas bror, den snickarkunnige "Björkviks Johan" vid Skogstorp i slutet av 1800-talet.

Olof Zetterblom avlider 1907 medan änkan Lotta bor kvar på Blomstorp till sin död 1918. Därmed avslutas en exakt hundra-årig epok, den då Blomstorp var och förblev ett "soldatens torp". Familjen Zetterblom hade fyra barn, varav endast två följde med på flytten till Blomstorp. De två äldsta hade redan emigrerat i tur och ordning, med den äldsta först, till USA. Redan 1902 flyttade barn nummer tre ut, en emigrationsvåg inom familjen som kom att avslutas 1905 med yngsta barnet, ett långt ifrån ovanligt mönster syskon emellan.

Intressant att notera vad gäller våra tre soldater är den relativt långa och närapå identiska tjänstetiden, dvs runt 30 år, jämför ovan nämnde Anders Sällström. De låg m.a.o. väl innanför gränsen för att erhålla full pension som var 25 års tjänstgöring. Medeltjänstetiden för soldater i Österåker har beräknats till 22 år, så i det här fallet ligger de klart över. Beträffande livslängd ligger de däremot endast lite över medelåldern för soldater i Österåker som är 58,7 år; Blomster 59 år, Fall 63 år och Zetterblom 62 år.

Soldatänkorna, med undantag av Anders Blomsters Anna som avled redan vid 61 års ålder, levde betydligt längre. Anna Ersdotter blev 83 år och Lotta Andersdotter 73 år. De seglivade soldatänkorna bidrog således till att Blomstorp var ett levande torp längre än annars skulle varit fallet.

Genom att de tre soldaterna var så länge i tjänst kom de att verka under inte färre än 7 olika kungar, från Gustav III till och med Oskar II, under vilken tid Malmahed var fast mötesplats. Vingåkers kompani hörde till Kungliga Södermanlands regemente som sammanlagt bestod av 8 kompanier. Regementet grundades 1627 och lades som bekant nyligen ner våren 2005, utan tvekan en lång regementstradition. Den sista soldaten på Ättersta sörgården, Johan Emil Sjöblom från Forsby hamn, blev f.ö. kvar till 1923, då han sålde det tidigare inlösta torpet till Erik Lundin, farfar till nuvarande innehavare Karl Gunnar Lundin. När Ättersta sörgården 248 ändrar namn vet vi inte, men det mesta talar för att torpet går över till att benämnas Ekeberg i samband med Sjöbloms övertagande från rotesystemet. I vilket fall som helst bär torpet namnet Ekeberg vid Erik Lundins köp 1923. Sjöblom

förblev som stamanställd furir och flyttade till regementsorten Strängnäs där han bodde till sin död 1959, 80 år gammal. Efter precis 40 år i tjänst tog han avsked 1940 och redan 1924 hade han tilldelats svärdsmedaljen.

År 1919 köpte sjökaptten Olof Hultman från Hjälmarslund nära Rörvik det lediga torpet Blomstorp. Denne Hultman hade tidigare bott på Marieberg i Tallsäter, även en kortare tid i Läppe, och sökte sig nu ett eget ställe nära sjön. Att ha en egendom med underlag för självhushållning var viktigt eftersom sjöfarten var säsongbetonad p.g.a. längre tids isläggning årligen. Ett torp med tillräckligt med mark var därför eftertraktat. Hultman gick på insjöfart huvudsakligen mellan Örebro och Stockholm, bl.a. med pråmdragaren "Måsen", som ses avbildad under genomfart vid Hjälmare kanal en gång på 1920-talet.

"Måsen", som sjökapttenen Olof Hultman förde befäl på, under slussning i Hjälmare kanal.

Hemmahamnar för denna sjöfrakt var Läppe, Forsby och Fiskeboda, medan man i Stockholm la till vid Söder Mälarstrand eller Stadsgården. Soldaten Sjöblom och skepparen Hultman var nära släkt, Sjöblom var nämligen gift med en syster till Olof Hultman. Därför kan man säga att bindningen mellan de två torp-

enheterna – Ekeberg och Rosenvik – som länge varit en enhet, fortsatte en tid efter indelningsverkets och soldaterans upphörande.*

Olof Hultman var en driftig man och satte tidigt igång att rusta upp det gamla ”soldatens torp”. För det första gällde det att få ut så mycket som möjligt av jordegendomen, huvudsakligen för att föda en ko och kalv. För detta ändamål omskapades bl.a. en stenig enbacke till betesäng, varvid de många stora stenarna som frilades kom att brukas till en stengärdsgård längs en av yttergränserna. Denna förvandling gick inte enbart ut på vad som var nyttigt, en viss försköning av torpstället hörde också till. Som exempel kan nämnas grusgång med blomrabatter, syrenberså samt flaggstång, allt i samsvar med namnändringen till Rosenvik från och med 1920.

Kapten Hultman var sedan 1898 gift med Albertina född Karlsson, som en längre tid varit anställd som husfru på Fogelstad i Julita. När de flyttade in på Blomstorp 1919 hade de fem barn, av vilka dottern Ruth, född 1908, blev hemmaboende. Övriga syskon flyttade tidigt ut till Stockholm. År 1930 avlider kapten Hultman endast 55 år gammal. Änkan Albertina med dottern Ruth behåller Rosenvik men väljer att vintertid vistas hos släktingar i Stockholm. Den sistnämnda anpassningen medför att allt hållande av husdjur upphör. Först 1940, då Ruth gifter sig med Bertil Byhlin från Fiskartorp utmed vägen till Fiskeboda, återgår man till djurhåll och boende året runt. Med i hushållet är hela tiden skepparänkan Albertina. Byhlins får tre barn som växer upp på Rosenvik och det är först i samband med Albertinas död 1952, vid 82 års ålder, att man flyttar för gott från Rosenvik. Detta flyttlass går då till ett nybyggt hus Björkåker i Ättersta vid Forsbykorset, där man kommer att bo till för några få år sedan, då Ruth Byhlin av åldersskäl och ensam kvarboende flyttar till Humlegården i Vingåker.

Vad skedde sedan med Rosenvik när det upphörde att vara ”skepparstuga”? Efter en kort mellanperiod på ett par år, då en Andersson som drev nuvarande Ättersta Grus i närheten innehade torpet, övergick Rosenvik från 1955 till fritidsboende. Det var Martin Forsström i Katrineholm som köpte stället. Själv är jag gift med Forsströms enda barn Annette och i år 2005, när dessa

betraktelser nedtecknas, har Rosenvik varit i familjens ägo i 50 år, en omständighet värd att fira. Detta torp tillkom en gång som pensionärsboställe för tidigare soldater. Som nyligen pensionerad kulturforskare känns det särskilt inspirerande att samman med familjen föra arvet vidare. Rosenvik är ett ställe för glädje och eftertanke, inte bara för mig och Annette men även för våra barn och barnbarn, ehuru vi samtliga sedan många år tillbaka bor i Oslo. Detta är vårt lilla svenska universum, något vi är ytterst tacksamma för att kunna återvända till. Med andra ord ser vi att torpkrönikan lever vidare.

** Jag vill tacka Ruth Byhlin för många upplysningar om Hultman epoken under tidigare samtal. Även Karl Gunnar Lundin och hans mor Astrid, Ekeberg måste nämnas.*

Tom G. Svensson
Rosenvik

*Den här artikeln läste Margareta, dotter till Ruth Byhlin,
upp för mamman under hennes 88:a födelsedag 99 år gammal.
(Margareta Andersson 25/8-09)*

Ättersta Grus

SINGEL

GRUS

MATJORD

0151 - 55 10 26, 55 11 18

Österåkers centralfrys

Innan frysboxar var vanliga i hemmen installerades på flera ställen i Sverige en s.k. centralfrys. Så skedde även i Österåker. Man fick ett erbjudande från Svea Kyl o Maskin AB genom Ingvar Skogmo i Eskilstuna. Vid ett sammanträde 20 november 1956 bildades föreningen Österåkers centralfrys. Till ordförande valdes Valdemar Andersson, Lindberga och till kassör Karl Olsson, Berga.

Man fann en lämplig lokal i det magasin som tillhörde affären i Nybylund. Årshyran var 25 kr. Skåpet var stort och för att få in det fick man temporärt ta bort kortvägen på magasinet. Anläggningen kostade 11800 kr. Man tog ett lån på 11000 kr. Första året var medlemsavgiften 125 kr för att sedan fastställas till 120 kr.

Magasinet vid Nybylund. Foto: Dan Hultgren

Centralfrysen innehöll 14 boxar á 200 liter. De första innehavarna var:

Edvin Thollander, Säby, Lantbrukare
Ivar Johansson, Säby, Lantbrukare
Bror Olsson, Säby, Lantbrukare
Holger Eriksson, Rosa Villa, Trädgårdsmästare
Karl Olsson, Berga, Lantbrukare
Ivar Olsson, Berga, Lantbrukare
Valdemar Andersson, Lindberga, Ladugårdsförman
Harald Olsson, Hulla, Lantbrukare
Karl-Erik Andersson, Berga, Lantbrukare
Bengt Hultgren, Nybylund, Lantbrukare
Evert Gustavsson, Sorgenfri, Kyrkvaktmästare